

Behalve dat zij te weinig te eten kregen, waren de krijgsgevangenen ook slecht gekleed en slecht geschoeid. Zij mochten bij hun vertrek van Java en Sumatra slechts een ransel meenemen (de officieren tevens een koffertje) – meer dan twee uniformen hadden de meesten niet bij zich. Die kleding sleet snel en schaamlapjes waren het enige dat de Japanners ter beschikking stelden. De legerschoenen waren niet bestand tegen de omstandigheden waarin gewerkt moest worden – in de modder rotten het leer en het canvas weg. Aan de rubberschoentjes die de Japanners soms uitdeelden, was maar een kort leven beschoren. Het gevoel was dat zeer velen spoedig op houten kleppers of zelfs blootsvoets liepen; dan ontstonden spoedig wondjes die zich tot ontstekingen, ja tot de gevaarlijke tropenzweren ontwikkelden.

*

Voordat de krijgsgevangenen òf in Birma òf in Thailand het begin van het spoorwegtracé bereikten, hadden zij al de nodige beproevingen achter de rug. Wij schetsten ze reeds voor de uit Belawan afkomstige groep die eerst in het zuiden van Birma een vliegveld moest aanleggen. De groepen die van Java afkomstig waren, werden in smerige, overvolle en benauwde scheepsruimen naar Singapore gebracht, daar opgesloten in het grote, hoofdzakelijk door Britten bevolkte krijgsgevangenenkamp bij de Changi-gevangenis en vervolgens in gesloten goederenwagons naar Thailand getransporteerd.

Van het Changi-kamp uit moest gewerkt worden, maar bij die arbeid werden de voor de Birma-spoorweg bestemde krijgsgevangenen niet ingeschakeld; zij kregen dus ook geen corveegelden en als gevolg daarvan konden zij geen bijvoeding aanschaffen. Changi had een omvangrijke zwarte handel maar de prijzen waren voor de van Java afkomstigen te hoog, behalve voor diegenen die tabak hadden kunnen meenemen: een pond tabak bracht veel geld op.

Laat ons ds. Hamel volgen op zijn transport naar Thailand, waarvoor hij op 16 januari '43 in Singapore in een goederenwagon gepropt werd:

‘Vroeger waren in de wagons allerlei grondstoffen vervoerd: meel, cement, kunstmest, en sindsdien had men niet de moeite genomen ze schoon te maken. Nu perste men in elke wagon zes-en-twintig tot acht-en-twintig man met hun